

Dostoievski condemnat a mort

L'interrogatori

Aquest document que publiquem per primera vegada a l'estat espanyol és l'interrogatori de Dostoievski que va tenir lloc els dies 8, 11, 17 i 20 de juny de 1849, durant el qual l'autor d'*Els germans Karamazov* basteix una defensa patètica i angoixant.

«**E**l tribunal militar jutja l'inculpat

Dostoievski com a culpable d'haver rebut el mes de març d'enguany, de part de l'inculpat Pleixtxeiev de Moscou, una còpia de la carta criminal del crític literari Bielinski i d'haver llegit la dita carta en algunes reunions. Primer en casa de l'inculpat Durov, després, en casa de l'inculpat Petraixevski i, finalment, d'haver-la confiada a l'inculpat Mombelli perquè en fera còpies. Per tant, el lloctinent de la reserva Dostoievski, pel fet de no haver donat coneixement a les autoritats de la circulació de la carta de Bielinski, injuriosa contra la religió i el govern, és condemnat a la pena de mort amb confiscació de béns i pèrdua dels drets»

En aquest moment Dostoievski encara no ha escrit cap de les grans novel·les que el faran cèlebre. Tanmateix és ja conegut gràcies al relat *Els pobres*, apreciat tant per Bielinski com pel general Rostovtsev, qui dirigeix l'interrogatori. «No puc creure que l'home que ha escrit *Els pobres* estiga embolicat amb aquestes persones corrompudes. És impossible. Pràcticament no hi estàs implicat i jo puc atorgar-te la gràcia en nom del nostre sobirà, amb la condició que ens contes tot l'afer». Com Dostoievski calla, el general ix corrents i es tanca amb clau en la peça del costat, cridant: «¡No puc veure Dostoievski! ¿Ja ha eixit? ¡Digueu-me quan se'n va perquè no el puc veure!»

Dostoievski basteix una defensa patètica, repetitiva, per un desig de precisió i un detallisme angoixant. El pressentiment que, llavors, té del seu destí fa aparèixer amb una intensitat inaudita el rostre de l'home Dostoievski. Però també fa aparèixer el rostre d'una justícia que, tan arbitrària com és, no arriba a canviar el sentit de l'honor de l'home, ni l'apetència de veritat. Al llarg de l'inte-

rogatori, aquesta apetència és el primer de tot, i, fins i tot, acaba dominant el mateix desig de salvar la vida. Això no vol dir que Dostoievski hi revele coses susceptibles de perdre'l, ni a ell ni als altres. Ben al contrari, Dostoievski aconsegueix dissimular les coses essencials. És, per exemple, extraordinari que la comissió d'investigació, obsessionada per la idea d'una impremta clandestina, passe pel costat de l'única prova material que demostrava l'existència d'aquell projecte. El 1885, és a dir, trenta-set anys després del procés, Maikov ha revelat que el mes de gener de 1848 Dostoievski l'havia anat a visitar i li havia comunicat la decisió d'alguns companys de crear una impremta clandestina. Maikov va refusar de participar-hi. «Dostoievski, igual que Sòcrates morint, estava assegut al llit en pijama, amb el coll descordat. I va posar tota la seua eloqüència en parlar d'aquest sant projecte, del nostre deure de salvar la pàtria, etc.»

Es va encomanar una premsa manual a partir d'un disseny de Philippov. Dos dies abans de la detenció del grup, l'havien instal·lada en l'apartament de Mordvinov. En el moment de l'escorcoll, com hi havia altres estris i instruments, ningú no li va donar la més mínima importància. Després, els pares de Mordvinov van aconseguir entrar a l'apartament sense trencar els segells i la van fer desaparèixer.

La joventut dels condemnats, com també «el penediment de molts d'ells» i el fet que «les seues accions no han tingut conseqüències nocives» o, més ben dit, la ignorància dels investigadors respecte a alguns aspectes d'aquest afer, han jugat al seu favor. A la petició de gràcia dirigida al tsar Nicolau I, pel que fa a Dostoievski el tsar va escriure: «Quatre anys de treballs forçats i, després, degradament a simple soldat».

Llavors, els condemnats deixen la fortalesa Pere i Pau on havien estat empre-

sonats durant vuit mesos i són deportats a Sibèria.

*Al senyor general comte Orlov
De part del comandament de la fortalesa de Sant Petersburg
Informe*

Segons la voluntat de Sa Majestat Imperial, els criminals detinguts en la fortalesa de Sant Petersburg han estat esborrats de la llista de presoners. Aquest vespre, Durov, Dostoievski i Jastrzembki han estat enviats a Tobolsk, encadenats i escortats per Prokofiev, alferes del regiment de gastadors, amb tres gendarmes. Pleixtxeiev ha estat enviat a Orenburg, escortat per Leiter, alferes del regiment de gastadors. Akhjarumov ha estat enviat a Kherson, escortat per Virander, alferes del regiment de gastadors, i un gendarme, cosa que tinc l'honor de comunicar a Vostra Gràcia.

*Signat: general Nabokov
Conforme: secretari Vassiliev.*

És innegable que la condemna a mort i l'escenificació de l'execució, el 22 de desembre de 1849, com també la presó, han tingut una importància cabdal en el destí de Dostoievski. Tanmateix no s'ha de concloure que es va produir una ruptura radical en la seua personalitat, ni un canvi complet. D'alguna manera, Dostoievski roman fidel a si mateix, malgrat l'aparent oposició entre aquell que llegia la carta de Bielinski en casa de Petraixevski i l'autor del *Diari d'un escriptor*. Els tons conservadors i monàrquics que Dostoievski desenvolupà més endavant no estan forçosament en contradicció amb el seu anarquisme personal, típicament rus. El rebuig a l'estat i al poder en Rússia s'han conciliat sovint amb la idea de la monarquia. El desig d'un canvi per la part de dalt és específic del pensament rus i, encara avui, és ben viu, «perquè ¿qui podria desitjar la revolta russa?»

©L'autre Journal

Interrogatori formal de Dostoievski en la fortalesa Pere i Pau, juny de 1849

Feu tot el possible per contestar clarament, breument i amb tota sinceritat les qüestions preliminars que us seran plantejades per la comissió d'investigació:

—*¿Quins són el vostre nom, cognom i patronímic? ¿Quina edat teniu? ¿Quina és la vostra religió i si n'heu acomplert en el temps degut els ritus prescrits?*

—Fiodor Mikhàilovitx Dostoievski, vint-i-set anys, de confessió ortodoxa, ritu greco-rus. He acomplert al seu temps tots els ritus prescrits per la meua religió.

—*¿Qui són els vostres pares? ¿Viuen? I, si viuen, ¿on tenen la residència?*

—Mon pare era el metge major Dostoievski, conseller del col·legi. Ma mare provenia d'una família de comerciants. Tots dos són morts.

—*¿On i a costa de qui heu fet els vostres estudis i quan els heu acabat?*

—A l'Escola Superior d'Enginyers, per compte meu. Hi vaig acabar els cursos d'oficial el 1843.

—*¿Treballeu, i si sí, des de quan? ¿Quin lloc ocupeu? ¿Quina és la vostra graduació? ¿Heu estat jutjat alguna altra vegada, i si sí, per què?*

—El 1843 vaig començar a treballar en un gabinet de disseny tècnic del departament d'enginyeria. Vaig dimitir el 1844, amb el grau de lloctinent. Mai no he tingut cap afer amb la justícia.

—*¿Poseïu béns immobles o fortuna personal? En cas contrari, ¿quins són els vostres recursos i els de la vostra família, si és que en teniu, de família?*

—Després del traspàs dels meus pares, els meus germans i jo mateix vam heretar una propietat que conté un centenar d'ànimes, situada en la governació de Tula. Però, el 1845, d'acord amb la meua família, vaig renunciar a la meua part de l'herència a canvi d'una suma de diners. Ara com ara no posseïc ni béns immobles ni fortuna personal. He viscut i encara visc dels meus treballs literaris.

—*¿Quins eren els vostres coneguts més pròxims, les vostres relacions més habituals?*

—No he tingut relacions de total confiança amb ningú, tret del meu germà, Mikhàil Dostoievski, enginyer, sots-lloctinent de la reserva. Tanmateix tenia molts coneguts. Sobretot freqüentava la família del pintor Maikov, el doctor Ia-

novski, Durov, Palm, Pleixtiev, Golovinski i Philippov. Veia sovint el meu germà Mikhàil, el doctor Ianovski que té cura de la meua malaltia des de fa dos anys, i també Andrei Alexandrovitx Kraievski, perquè com se sap jo col·labore en la seua revista, *Ottxestvennyie Zapiski* (Annals de la pàtria).

—*¿Qui coneixeu en les altres ciutats i a l'estranger?*

—A més dels coneguts petersburgesos, només veia la meua família a Moscou. A l'estranger no conec ningú.

—*¿Des de quan coneixeu Petraixevski?*

"Jo sóc el culpable d'aquest encontre, com també de la infelicitat del meu germà i de la seua família, perquè si, al llarg d'aquests dos mesos, els altres inculpats hem patit angoixa i avorriment, ell ha patit mil morts".

— Com a màxim de fa tres anys. La primera vegada que ens vam veure va ser la primavera de 1846.

—*¿Què el va incitar a entaular amistat amb Petraixevski?*

—Ens vam conèixer per atzar. Si no m'enganyo, estava amb Pleixtiev en un saló de te, prop del pont dels Polícies, i llegia els diaris. Vaig veure Pleixtiev parlant amb Petraixevski, però no veia molt bé el rostre d'aquest. Uns cinc minuts més tard, vaig eixir. Abans d'arribar al carrer Gran de la Mar, Petraixevski se'm va acostar i, de sobte, emva preguntar: «¿Puc saber quin és el tema de la vostra última novel·la?». Vam intercanviar algunes frases i, en arribar al carrer Menut de la Mar, ens vam acomiadar.

Així, Petraixevski va despertar la meua curiositat des del primer encontre. A l'endemà me n'anava a Rebel i ja no el vaig tornar a veure fins a l'hivern. Em va fer la impressió d'un home original, no gens tou. Em vaig adonar que era un

home instruït i llegit. La primera vegada que vaig anar a veure'l va ser el 1847, per Carnestoltes.

—*¿Heu anat sovint a les seues tertúlies?*

—Els dos primers anys hi vaig anar ben poc. Era normal que passaren dos, a vegades tres, mesos sense anar-hi. L'hivern passat, hi anava més sovint, però mai més d'una vegada al mes. Les meues visites eren irregulars. A vegades assistia a dues reunions seguides i, després, ja no hi tornava en un mes. Per exemple, pel març no hi he anat. En gran part ha estat simple curiositat el que m'ha fet freqüentar-los i, també, perquè hi retrovava vells amics. En fi, a vegades ocorria que prenia part en una conversació, en una discussió que quedava inacabada, i em sentia temptat de tornar a l'endemà.

—*¿Quantes persones hi havia en aquelles reunions? ¿Qui les freqüentava regularment?*

—Hi havia deu, quinze, vint, a vegades vint-i-cinc persones. No en conec tots els noms. Per exemple els noms Akhjarumov i Berestov m'eren desconeguts fins el moment de la meua detenció. Entre els que més coneixia hi havia Pleixtiev, Durov i Palm. A casa de Petraixevski només vaig introduir Golovinski i el meu germà. Golovinski se n'anava a Kazan i Petraixevski, que ho sabia per mi, va voler trametre una carta amb ell, i jo vaig proposar de dur Golovinski a sa casa. Si hi vaig fer anar Golovinski ha estat perquè ell ja havia sentit parlar de Petraixevski i m'havia preguntat coses sobre les reunions. Únicament ho he fet per presentar-li Petraixevski i els seus amics, i sabia que abans de la seua partida només hi hauria dues sessions i que, consegüentment, jo no els imposaria ni a l'u ni a l'altre una relació que podria fer-se enutjosa i desagradable, atès que aquesta relació no duraria gens. Golovinski només hi va estar dues vegades.

Quant al meu germà, Mikhàil Dostoievski, també ha conegut Petraixevski per la meua mediació, en l'època en què vivíem junts. Va ser quan va tornar de Revel, a ma casa, es va trobar amb Petraixevski i aquest el va convidar a les seues reunions. I jo vaig portar el meu germà per distraure'l i fer-li conèixer món, perquè, pràcticament, estava sol a Petersburg i la seua família li mancava

molt. El meu germà no va prendre mai part en les discussions. No l'he sentit mai pronunciar-hi dues paraules. Tots els que acudien a casa Petraixevski ho sabien. Ell hi anava molt menys que jo i només ho feia per curiositat, però també perquè, com és cap de família i de condició modesta, treballa massa i es nega qualsevol plaer, i no podia negar-se també aquesta única distracció gràcies a la qual podia tenir un cercle reduït d'amistats. Sense això, s'hauria tancat completament en si mateix. Ho dic perquè quede clar que el meu germà va conèixer Petraixevski per mi. Jo sóc el culpable d'aquest encontre, com també de la infelicitat del meu germà i de la de la seua família, perquè si, al llarg d'aquests dos mesos, els altres inculpats hem patit angoixa i avorriments, ell ha patit mil morts. Ell és de constitució feble, és tísic i, sobretot, la sort de la família perduda, literalment condemnada per la seua absència a perir d'angoixa, de privacions i de fam, turmenta la seua ànima. La detenció ha de ser per a ell un veritable suplici i ell és el menys culpable de tots. Cal que ho diga, perquè sé que no és culpable de res, no solament de paraula, sinó fins i tot de pensament.

—Després de la reunió del 25 de març, en la qual el tema era l'alliberament dels camperols, s'ha dit que el deure de cadascú era treballar per l'alliberament d'aquests màrtirs oprimits, però que el govern no els podia alliberar perquè es veuria obligat a donar-los terres i a desposseir-ne els propietaris, cosa per a la qual no té mitjans. Es a dir, si el govern alliberara els camperols sense donar-los alhora terres, o si no en desposseïra els propietaris, estaria actuant de manera revolucionària. Aquests plantejaments no diuen com alliberar els camperols sense el suport del govern, ¿voldríeu explicar quines són aquestes mesures?

—He sentit aquesta discussió. Em recorde de les paraules de Golovinski. Parlava amb entusiasme, però no recorde en absolut d'haver-li sentit dir que l'alliberament havia de passar per una revolta. Jo done testimoni que ens vam acomiadar sense haver aclarit aquesta qüestió. Tot es va acabar en una gran discussió.

En l'explicació que he donat oralment, he reconegut que Golovinski no excloua una revolta espontània dels camperols, plenament conscients de la gravetat de la seua situació. Sense dubte, això era el que em demanaven, però, en aquell mo-

ment, no vaig entendre el sentit de la pregunta. He d'afegir que Golovinski ni tan sols havia expressat un desig, només s'havia limitat a constatar un fet. Perquè, si bé admet aquesta possibilitat, es troba ben lluny de la revolta i de l'acció revolucionària. Això és el que jo he entès de les nostres conversacions.

—En aquesta mateixa reunió, Golovinski va dir que el canvi de govern no podia fer-se d'un sol colp, que calia començar per instaurar una dictadura. ¿Voleu explicar aquesta qüestió?

—Si bé ja fa molt de temps, he provat d'aplegar tots els meus records pel que fa a aquesta reunió i fins ara en recorde totes les discussions, tanmateix puc dir

"A Petraixevski no li agradava que, en les seues reunions, es mantingueren plantejaments violents o imprudents".

que no recorde haver sentit cap plantejament d'aquest ordre.

Golovinski va prendre la paraula dues vegades. La primera ha subratllat la importància de la qüestió camperola i va dir que tot el món se'n preocupava i que, efectivament, mereixia la màxima atenció. La segona vegada contestava a Petraixevski i defensava la idea que era més important resoldre aquest problema que obtenir una reforma de la justícia i de la censura. Ambdues intervencions van ser breus. La primera va durar quasi deu minuts. La segona, no més d'un quart d'hora. En això els meus records són precisos. Només va parlar del problema camperol, a més a més no n'hauria pogut encetar cap altra en tan poc temps. Per abordar un tema com el del canvi de govern i tractar-lo en profunditat hauria calgut que donara en poques paraules la seua opinió personal sobre una qüestió de tanta importància. Així, tal com va ser formulada la qüestió, se suposa que va entrar en detalls,

que va proposar i tot una mesura, és a dir, la instauració d'una dictadura. En aquest cas, s'hauria vist obligat almenys a dir dos mots sobre la dictadura en qüestió. Per tant això, ho repetesc, no solament l'hauria dut lluny del tema triat, sinó que, a més, hauria tractat una qüestió que ni tan sols s'havia esmentat abans que ell prenguera la paraula. No ho podia fer, fora que haguera introduït un pretext, perquè ningú li n'havia donat cap, de pretext. En fi, la seua intervenció hauria ultrapassat de molt el quart d'hora o els vint minuts i tot. Pel que fa a la durada de la seua intervenció, tinc confiança en la meua memòria, i estic segur que no em contradirà ningú. Així doncs, si fins i tot va dir alguna cosa pareguda, va ser enmig d'altres plantejaments i sense donar-li la més mínima importància. A més a més, pense que no va pronunciar aquelles paraules, sinó alguna cosa sobre el canvi de govern en general i no forçosament del nostre govern.

He escrit més amunt «si fins i tot ha dit una cosa pareguda». No pretenc que la deposició contra Golovinski siga falsa, simplement voldria que s'entenga fins a quin punt s'han exagerat aquestes paraules de Golovinski (en el context en què han estat pronunciades). Ja he dit que conec Golovinski personalment, que conec les seves idees, i no li he sentit mai expressar el desig de realitzar-les per mitjà d'una revolta, ni de cap altra forma de violència. Avui, mantinc que no ha pronunciat mai davant de mi ni una sola paraula sobre el canvi de govern. (...)

Ara, recorde una de les conversacions amb Golovinski que vam tenir a ma casa. Vam parlar dels pagesos i del seu possible alliberament. Com aquest assumpte m'interessava molt, li vaig preguntar a Golovinski quin seria segons ell el mitjà d'alliberar els camperols sense arruïnar els propietaris, dit altrament, de quina manera es podria indemnitzar els propietaris. Jo pensava que no hi havia cap altra manera de solucionar el problema, perquè el propietari d'avui no era qui havia esclavitzat els pagesos, això havia passat dos segles abans que ell arribara i no era culpa d'ell. Així, si perdía els seus drets sobre els camperols, perdía la mà d'obra i, per tant, el seu capital. Recorde perfectament que Golovinski hi estava d'acord i fins i tot em va contestar que no veia cap inconvenient a indemnitzar els propietaris. Llavors em va parlar d'una mesura financera que preveia tornar als propietaris aquests di-

ners escalonant-la en alguns anys, exactament, però no me'n recorde de quina mesura es tractava.

—*Sabem que en la reunió del 15 d'abril Petraixevski va parlar de la qüestió judicial, a la qual concedeix el primer lloc, i va dir, entre altres coses, que una reforma de la justícia faria aparèixer tots els altres defectes i que no caldria mamprendre la insurrecció fins que l'èxit no fóra segur, que es podria obtenir legalment una reforma judicial demanant al govern mesures que no podria defugir, atesa la seua pertinència, i que una vegada aconseguida la reforma es podrien demanar altres canvis. Expliqueu i demostreu en quin moment van llegir en la reunió la carta de Bielinski a Gogol.*

—Com aquestes paraules concorden amb el pensament de Petraixevski és probable que les haja dites. Quant a mi, després d'haver llegit la carta, estava a l'altra sala amb, si no vaig errat, Kaídánov i Palm.

Vaig llegir la carta perquè li ho havia proposat a Petraixevski quan el vaig veure a casa de Durov. M'hi havia compromès i no podia desdir-me de la meua promesa. Petraixevski m'ho recordava des del divendres següent. Tanmateix ell no coneixia ni podia conèixer el contingut de la carta. La vaig llegir tractant de no prendre posició ni a favor de l'u ni a favor de l'altre. Després de la lectura no en vaig parlar amb cap dels invitats de Petraixevski. I pel que fa a ells, ningú no em va fer cap comentari sobre aquesta correspondència. Mentre llegia, vaig sentir de tant en tant exclamacions, rialles, però no puc dir d'on venien ni donar cap impressió de conjunt.

Reconec que vaig actuar de manera imprudent.

Després d'una madurada reflexió sobre aquest afer, em sent obligat a precisar la meua resposta. La qüestió té relació amb una frase que s'atribueix a Petraixevski: «No caldrà mamprendre la insurrecció fins que l'èxit no serà segur». Si fa un moment he dit que aquestes paraules estaven d'acord amb el pensament de Petraixevski és perquè Petraixevski desitjava veure canviar i millorar el sistema judicial i aquest desig, en sa casa, precedeix tots els altres. Quant a la frase sobre la insurrecció, el meu deure és afirmar que no he sentit mai que Petraixevski formulara cap projecte d'insurrecció, ni en privat ni en una discussió general. Ignore l'opinió de Petraixevski sobre aquest tema i no puc dir que les

seues paraules estiguen d'acord amb les seues idees. Com durant la seua intervenció jo era a l'altra sala, no puc afirmar res a propòsit d'aquesta frase, però endevine i supose que no es tractava d'un projecte, sinó d'una simple prova que una insurrecció armada era impossible. N'estic convençut perquè més d'una vegada he vist que a Petraixevski no li agradava que, en les seues reunions, es mantingueren plantejaments violents o imprudents. També em vaig adonar que sempre procurava corregir els errors, les idees irracionals.

D'això no es pot concloure que jo pugua o vulga respondre per Petraixevski

"El socialisme és una ciència en plena formació, és un caos, una alquímia més que no una química, una astrologia més que no una astronomia".

pel que fa a les seues intencions secretes (que no conec) o als seus pensaments íntims. Potser hauria de confessar que el conec encara menys del que pensava. No tracte tampoc de justificar les idees d'ell que em són conegudes. No, l'explicació que he donat no té més finalitat que la justícia. He de dir la veritat. Per això repetesc que Petraixevski no hauria defensat mai idees violentes en les seues reunions, com tampoc no hauria pronunciat mai paraules com *revolta* o *insurrecció armada* per expressar un desig, perquè, llavors, aquests mots, presos aïlladament, haurien proveït per si mateix el tema del divendres següent. Repetesc i afirmo que les reunions de Petraixevski no tenien les característiques que permeten una discussió sobre la revolta. En els meus records no trobe cap intervenció d'aquest ordre, ni tan sols un pensament, que haguera estat expressat pel mateix Petraixevski o per algun dels seus visitants. En fi, estic fermament convençut que inclús si Petraixevski

s'hauria permès abordar aquest tema o si haguera deixat que qualsevol altre exposara una idea d'aquest ordre, el divendres següent no haguera acudit ningú. Almenys, responc pels que conec i no parle de les intencions secretes ni dels projectes íntims de Petraixevski i dels seus invitats (projectes l'existència dels quals tan sols puc suposar). Negant aquests projectes no vull justificar les reunions en casa de Petraixevski, simplement vull acabar dient que Petraixevski i els seus invitats no eren tan insensats per a ordinar un complot, fins i tot si aquest era el seu desig (res no prova, però, que aquest fóra el cas, i jo no ho afirmo de cap de les maneres) de forma tan oberta, imprudent i irreflexiva.

—*Deixant a un costat aquestes conversacions, ¿no heu sentit a casa Petraixevski plantejaments importants respecte al govern, i qui els ha mantingut?*

—No recorde cap conversació, sobretot important, llevat de les que he tingut l'honor d'explicar i que van ocupar pràcticament tots els divendres de l'hivern passat, a partir del mes d'octubre. Tanmateix només puc parlar de les reunions a què he assistit personalment

En casa Petraixevski no sempre es feia el que diríem exposicions. Es donava la paraula essencialment als que s'expressaven contra les conviccions de la majoria a fi que les seues protestes no prolongaren ni torbaren inútilment la conversació. Però generalment, sobretot després d'una intervenció, era dividir-se en grups menuts i, llavors, es produïa un encreuat de discussions que ningú no podia retenir ni tan sols sentir, a vegades. Una bona part dels plantejaments citats en les preguntes s'han dit sense dubte en aquestes conversacions particulars. M'agradaria, però, dir unes paraules sobre aquestes intervencions i discussions.

A casa nostra ningú no té el costum de parlar en públic, ni ho sap fer. Per això, aquest costum, introduït per evitar que hi haja massa soroll, torbava per la no-vetat. Més d'una vegada em vaig fixar que el conferenciant per a donar-se coratge recorria a astúcies que no s'adien amb el seu caràcter ni amb els seus costums. Una d'aquestes astúcies és l'acudit, la burla, la bufonada, la sàtira, o una eixida imprevista. L'esclat de rialles des de tots els llocs animen qui parla i, ¡què més humà!, se sent arravatat i redobla la violència, es deixa endur per una passió simulada, per la indignació i, fins i tot, per l'agressivitat que, tanmateix, no són

al seu cor, perquè moltes vegades, ho he vist ben clarament, l'orador és un home d'allò més tranquil, dels més humils, però la vanitat és allí per embriagar-lo i el desig d'agradar a tot el món l'obliga a vegades a acceptar una idea que no comparteix amb l'esperança que no alterarà les que manté al seu cor. En fi, l'amor propi es mescla, inflama el nostre home i l'empeny a demanar la paraula moltes vegades en una mateixa sessió, i, després, a esperar-ne la següent per a viure el triomf sobre els seus adversaris. En una paraula, per a molts i també, amb tota sinceritat, per a la majoria, aquestes sessions, aquestes intervencions i aquestes discussions no eren una ocupació més seriosa que la que pot ser el joc de cartes o els escacs, etc., que també encenen l'home i actuen sobre les mateixes passions, grans o menudes. Segons el meu parer, eren molts els que entraven en aquest joc i que s'hi enganyaven i s'hi embolicaven per si mateixos. Pel que fa a les conversacions dels grups, ocorria el mateix. Quan el conferenciant acabava la seua exposició, tot el que s'havia acumulat, tot el que no s'havia pogut dir, tot el que bullia en els esperits en resposta a la llarga intervenció que havien hagut d'escoltar sense dir res, tot això eixia de repent amb tanta més violència segons la duració del discurs, els nombrosos simpatitzants i les fortes contradiccions personals. Llavors, un deixa escapar una paraula brutal, un pensament tan imprudent, tan estrany a qui l'expressa que, sense dubte, ell mateix, a l'endemà, si no al cap d'una hora, el refusa i ja desitja corregir el que ha dit, però ja és massa tard. A més a més, les reunions de Petraixevski eren sessions d'amics i no un club, ni un lloc de reunions polítiques organitzades.

Ara vull ser afirmatiu i heus ací per què. Fins i tot si algú (es tracta, és clar, d'una suposició) haguera volgut participar en reunions polítiques, en un club o en una societat secreta, sense dubte no hauria pres per tals les reunions de Petraixevski, on no es feia altra cosa que xerrar, fins i tot si el to hi pujava a vegades en raó del caràcter amistós i familiar; sessions on l'únic reglament era exigir que es fera sonar una campaneta per demanar la paraula. Tots s'expressaven sense la més mínima prudència. S'hi parlava com no s'hauria parlat mai en públic. Si s'haguera de jutjar la gent pels pensaments més secrets o pel que han dit en el cercle d'amics íntims quan parlen com si foren sols, ¿qui no fóra culpable?

L'home privat i l'home públic no són el mateix.

M'he sentit molt sorprès quan, des del primer interrogatori, la comissió d'investigació m'ha proposat explicar una frase de Durov que deia que «calia servir-se de la literatura per mostrar als funcionaris les arrels del mal, és a dir, els seus superiors situats més amunt». Conec personalment Durov. Recorde que ell m'havia donat el seu suport en les dues discussions literàries que he tingut en casa Petraixevski, quan havia volgut provar que la literatura no consentia l'orientació política i no tenia altra finalitat que la de l'art pur. Això volia dir, per tant, que

"Només volia que no es fera callar cap veu i que, en la mesura del possible, tots pogueren expressar les seues necessitats. Sé que les lleis protegeixen tothom i cadascú en particular".

amb més raó encara no tenia necessitat de «mostrar les arrels del mal», com es diu en aquesta frase que l'acusació atribueix a Durov, perquè llavors s'imposaria a l'escriptor una orientació que desbordaria la seua llibertat i que, a més, seria crítica, corrosiva i assassina per a l'art.

D'altra banda, Petraixevski hi estava completament d'acord. La nostra discussió només va ser un malentès. Tots els convidats de Petraixevski ho poden testimoniar. (...)

—¿Heu assistit a les reunions en casa de Speixnev, Kaixkin, Kuzmin, Durov, Danielevski o, eventualment, en casa d'altres persones?

—He freqüentat les reunions de Durov. Va ser l'hivern passat quan vaig conèixer Durov i Palm. Les nostres idees i els nostres gustos ens apropaven. Ambdós, i sobretot Palm, em van produir una bona impressió. Com no coneixia molta gent, m'interessaven particularment aquestes

noves relacions. L'àmbit de Durov era purament artístic i literari. Molt prompte el meu germà, Durov, Palm, Pleixtxeiev i jo mateix volíem publicar un volum de textos, cosa que ens va obligar a veure'ns més sovint. Els encontres tenien lloc a casa Durov per raons de comoditat. De seguida es van transformar en reunions literàries, en les quals es mesclava un poc de música. Aquestes reunions s'han repetit de setmana en setmana, la majoria de vegades el dissabte. Tanmateix no hi havia un dia fix.

Philippov ha dit que aquestes reunions no ens aportaven res i que seria més útil que cadascú de nosaltres parlara als altres dels àmbits que coneixia millor. Aquesta idea hauria pogut tenir èxit entre els assistents si no fóra per una altra proposició que la modificà totalment i que féu planar una ombra desagradable sobre les nostres reunions. És a dir, Philippov expressà el desig d'imprimir els textos dels que freqüentàvem el nostre cercle, textos que no passarien per la censura.

—¿Qui freqüentava aquestes reunions i què s'hi feia?

—Vaig trobar Philippov l'estiu passat, a la datxa, a Pargolov. És un home molt jove, inflammat, però que no té gens d'experiència. Ell està disposat a cometre qualsevol follia i tan sols es recupera quan ja ha fet alguns estralls. Però té moltes qualitats que me l'han fet amable. És honrat, franc, intrèpid, recte i d'una educació exquisida. A més a més, li he descobert una altra qualitat formidable: escolta els consells dels altres, vinguen d'on vinguen, si els troba justos. Tan prompte com es convenç del seu error està disposat a confessar-lo i penedir-se'n. Però el seu temperament fogós i l'extremada joventut guanyen sovint la seua intel·ligència. A més, té un tret del seu caràcter un poc desafortunat: el seu amor propi, el seu amor a la glòria, que en ell quasi arriba a l'extravagància. A vegades es comporta com si el món sencera volguera posar el seu coratge a prova. Pense que no vacil·laria a llançar-se des de dalt de la catedral de Sant Isaac si algú posara en dubte la seua determinació de botar. Pense en un fet real. A l'inici de la pesta de còlera, jo tenia molta por. Philippov no trobava millor plaer que mostrar-me, cada dia, cada hora, que no tenia por al còlera. Per esglaiar-me, no prenia cap precaució, menjava llegums i bevia llet. Un dia, encuriós per veure la seua reacció, li vaig ensenyar un pomell de baies de server, encara verdes,

a penes formades, i li vaig dir que si algú se les menjava s'encomanaria el còlera en menys de cinc minuts. Philippov va agafar tot el pomell i se'n va empassar més de la meitat abans que jo poguera intervenir-hi. Aquesta lamentable passió, aquesta intrepidesa infantil, és desgraciadament un dels trets dominants del seu caràcter. El mateix amor propi fa nàixer en ell el gust per la discussió, i discuteix de qualsevol cosa, fins i tot de coses que desconeix. És una persona instruïda, fins i tot és especialista en física i matemàtiques, i a pesar d'això té poques conviccions serioses i personals, i manca d'experiència. En canvi, la joventut l'ha dotat amb escreix de diverses passions, a vegades totalment diferents i contradictòries. Aquest és, al meu parer, el caràcter de Philippov.

Quasi tots van acollir malament la seua proposició. Tots reconeixíem que havia anat massa lluny i espiàvem la reacció dels altres. Potser m'enganye, però em pareix que si una bona part dels assistents no va expressar immediatament la seua oposició va ser únicament perquè tenien por de ser tractats com a sospitosos de feblesa per l'altra meitat, però que buscaven un mitjà indirecte de refusar. Han començar les discussions. Cadascú mostrava els inconvenients a la proposició i, a poc a poc, l'atmosfera amistosa de la sessió es va espatllar. Durov passava de cap a cap de la cambra en un accés de malhumor. Jo sentia que m'arribava una crisi de nervis. Alguns se'n van anar abans de l'hora prevista, només acabar de sopar. En fi, el menyspreu de Durov envers Philippov va provocar una crisi. El va fer anar a una altra sala i, amb un pretext futil, li va dir alguna insolència. Philippov va estar raonable, va comprendre immediatament de què es tractava i va contestar calmadament. Aquell vespre jo me'n vaig anar més d'hora que de costum.

A l'endemà, el meu germà em va dir que si Philippov mantenia la seua proposició, deixaria d'anar a casa Durov. Dos dies més tard em vaig trobar Philippov i li ho vaig dir. Pel que jo sé, el meu germà no era l'únic que havia decidit de no tornar. També vaig saber que Durov volia posar fi a les seues sessions el més aviat possible. Quan ens vam tornar a reunir, vaig demanar la paraula i vaig convèncer a tots perquè renunciaren al projecte. Vaig provar de ser irònic, manegant la susceptibilitat de tots. Hi vaig reeixir i em va semblar que només esperaven això. Després la proposta de Phi-

lippov va ser rebutjada. A més a més, només hi ha hagut una altra sessió.

Això és tot el que puc dir de les reunions de Durov. (...)

—*¿Voldríeu explicar des de quan i en quantes ocasions heu expressat tendències liberals o socialistes?*

—Amb tota sinceritat, repetesc una vegada més que l'únic liberalisme consistia a voler el bé de la pàtria, a desitjar per a ella tots els milloraments possibles. Sent aquest desig des que em conec. Sempre he tingut confiança en el nostre govern i en l'autocràcia. Pel que fa als meus desitjos, no pretenc haver estat sempre en la veritat, és a dir, no els defensaria tots.

"L'únic liberalisme consistia a voler el bé de la pàtria, a desitjar per a ella tots els milloraments possibles".

Potser he fet mal de desitjar el bé de tots i la realització d'aquest desig haurà tingut, potser, unes conseqüències no solament dolentes, sinó nefastes. Tanmateix vetllava sovint a corregir curosament la meua opinió. Potser a vegades, bé que rarament, expressava aquesta opinió amb massa ardor i, fins i tot, amargor, però no he estat mai agressiu ni enganyós. A més, l'amor més sincer que he sentit sempre envers la pàtria ha estat la meua guia i la meua guarda, n'estic segur, de qualsevol desviació fatal. Per tant desitjava canvis i millores. Em lamentava dels nombrosos abusos, però els mateixos fonaments del meu pensament polític em duren a esperar que aquests canvis vindrien de l'autocràcia. Només volia que no es fera callar cap veu i que, en la mesura del possible, tots pogueren expressar les seues necessitats. Sé que les lleis protegeixen tothom i cadascú en particular. Ho crec, però també sé que hi ha abusos que, desgraciadament, no són rars. Per això estudiava i meditava sobre

aquesta qüestió, però també m'agradava sentir persones més competents que jo mateix evocar una possibilitat de canvi i de millorament. Però, ho repetesc, no he desitjat mai l'impossible.

Quant a les meues tendències socialistes, puc dir que no he estat mai socialista, fins i tot si m'ha agradat llegir i estudiar sobre qüestions socials. Primerament, el socialisme només és una economia política. Les qüestions político-econòmiques m'interessen perquè m'agraden apassionadament les ciències històriques. Per això he seguit amb tanta curiositat els cops d'estat que han trastolats Occident. Tot aquest terrible drama m'ha preocupat molt. Primer perquè és un drama, després com a esdeveniment històric que mereix la nostra atenció. També en nom de la humanitat perquè la situació actual d'Occident és extremadament lamentable. He arribat a abordar qüestions polítiques, però quasi mai en públic. Admetia la necessitat d'un colp d'estat a Occident, però només amb l'esperança d'un millorament. El socialisme proposa mil mesures per organitzar la societat, i com tots els llibres sobre aquest tema són escrits amb intel·ligència, passió i, sovint, un veritable amor a la humanitat. Els he llegit amb curiositat, com he estudiat el socialisme a través de tots aquests sistemes sense triar-ne un en particular. I com els meus coneixements no són complets, veig clarament les línies generals de cadascun d'aquests sistemes. Estic convençut que la realització de qualsevol d'ells implicaria una catàstrofe immediata. Fins i tot a França, per no parlar de casa nostra. Aquesta idea l'he expressada moltes vegades. En fi, heus ací la conclusió a què he arribat. El socialisme és una ciència en plena formació, és un caos, una alquímia més que una química, una astrologia més que no una astronomia. Tanmateix, pense que d'aquest caos eixirà, un dia, alguna cosa organitzada, raonable, útil per al bé públic, igual que de l'alquímia va eixir la química i de l'astrologia, l'astronomia.

En resposta a les preguntes que m'han estat plantejades he escrit la pura veritat i no tinc res més a afegir-hi.

Enginyer-lloctinent de la reserva, Fiodor Dostoievski.

Traducció del francès: Vicent Hernández Esteve